

**Міністерство освіти і науки України**  
**ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»**  
**Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди**  
**Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка**  
**Криворізький державний педагогічний університет**  
**Тернопільський національний педагогічний університет**  
**імені Володимира Гнатюка**  
**КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»**  
**Харківської обласної ради**



## **СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

*Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*

**Харків – 2023**

<b>Тичина Л.М.</b> ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МОТИВАЦІЇ МОЛОДІ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	340
<b>Ткаченко А.М.</b> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВРАЗЛИВИХ СІМЕЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	347
<b>Ткаченко М.А., Девезенко С.В., Пригункова О.О.</b> ЩОДО ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМАТИЧНІ ПОДІЇ ВІЙНИ, ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ В БЛАГОДІЙНОМУ ФОНДІ «РАДІО».....	355
<b>Тупікіна І.А.</b> АКТУАЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	359
<b>Харитоновна М.О.</b> СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З СІМЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ФОЛЬКЛОРУ.....	363
<b>Цибуліна І.В.</b> ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	366
<b>Чернушенко А.В.</b> СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	372
<b>Шевченко І.М.</b> ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД ХАРКІВСЬКОГО ПРОФЕСІЙНОГО КОЛЕДЖУ.....	375
<b>Шевчун П.В.</b> ФОРМУВАННЯ АСЕРТИВНОСТІ ЯК ВАЖЛИВОЇ SOFT SKILLS УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	377
<b>Шеплякова І.О.</b> ДО ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ.....	379
<b>Шрамко Г.К.</b> СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПРОФОРІЄНТАЦІЇ З ЛЮДЬМИ, ЩО ВТРАТИЛИ РОБОТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	382
<b>Якимович Д.Д., Шеплякова І.О.</b> ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ.....	388
<b>Відомості про авторів.....</b>	397

10. Лях Т.Л. Вимоги до особистісно-моральних якостей потенційних волонтерів з числа студентів. *Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 2008 р. URL: [https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1241/1/T\\_LYAKH\\_VDOMYPVZCS\\_KSP&KO\\_IPSP.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1241/1/T_LYAKH_VDOMYPVZCS_KSP&KO_IPSP.pdf)
11. Лях Т.Л. Мотивація до волонтерської діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2012. № А22(8). С.84-91. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup\\_2012\\_22%288%29\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_22%288%29_13)
12. Лях Т.Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: рукопис. дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.05 – соціальна педагогіка / Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. 304 с.
13. Трубнікова О. Структура соціально-психологічної готовності особистості до волонтерства. *Актуальні проблеми психології*. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. 2009. Т.7. Вип. 19. Ч. 2. С. 241–248.

**Ткаченко А.М.**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти  
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

## **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВРАЗЛИВИХ СІМЕЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

*Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент І. О. Шеплякова*

**Анотація.** Статтю присвячено теоретичному аналізу проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти. Визначено, що ефективність соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти залежить від рівня професійної готовності фахівців до здійснення цієї діяльності. Схарактеризовано підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. У процесі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження визначено структуру готовності майбутніх соціальних педагогів

до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти, яка складається з таких компонентів: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, особистісний, діяльнісний.

**Ключові слова:** *вразлива сім'я, компоненти готовності, професійна підготовка, соціальний супровід, заклад загальної середньої освіти.*

### **Tkachenko A. Theoretical Aspects of the Training of Future Social Pedagogues for Social Support of Vulnerable Families in General Secondary Education Institutions**

**Abstract.** The article is devoted to the theoretical analysis of the problem of training future social pedagogues for social support of vulnerable families in institutions of general secondary education. It was determined that the effectiveness of social support for vulnerable families in general secondary education institutions depends on the level professional readiness of specialists to carry out this activity. Approaches to the professional training of future social teachers are characterized. In the process of analyzing the scientific literature on the research problem, the structure of the readiness of future social pedagogues for social support of vulnerable families in institutions of general secondary education was determined, which consists of the following components: cognitive, motivational-value, personal, activity.

**Key words:** *vulnerable family, components of readiness, professional training, social support, institution of general secondary education.*

**Постановка проблеми.** У сучасних умовах сім'я (як соціальна група) покликана бути своєрідним «укриттям», що забезпечує економічну, соціальну, психологічну та фізичну безпеку її членів. Але за умови детального аналізу практики сімейних взаємовідносин з'ясовується, що далеко не кожна сім'я виконує покладені на неї соціальні функції. Зниження народжуваності, зростання кількості бездоглядних дітей, дітей-сиріт, дитяча злочинність, наркоманія, алкоголізм – усе це викликає серйозне занепокоєння суспільства

загалом та фахівців соціальних установ, закладів загальної середньої освіти зокрема. Адже все це, серед іншого, є наслідками ситуації сімейного неблагополуччя.

При цьому наявною є тенденція до ще більшого зростання кількості вразливих сімей, у яких порушено процес їхньої життєдіяльності. Вживання алкоголю одним чи обома батьками, насильство й жорстокість щодо дітей з боку батьків, безробіття та економічні проблеми, умови воєнного стану впливають не тільки на ще не зміцнілу психіку дитини та її подальшу долю, але також накладають відбиток на життя дорослих членів сім'ї. Різноманіття проблем породжують складну життєву ситуацію, яку сім'я дуже часто самотужки, без допомоги фахівців, подолати не може. Своєю чергою, сукупність цих проблем обтяжує сімейні взаємовідносини і сім'я перетворюється на вразливу, стаючи об'єктом соціальної роботи.

Провідним технологічним інструментом допомоги вразливим сім'ям у практиці соціальної роботи виступає соціальний супровід. Доцільність та необхідність його здійснення щодо вразливих сімей обумовлені тим, що до кожної такої родини застосовується індивідуальний комплексний підхід. Він спрямований на надання допомоги сім'ям, які потрапили до складної життєвої ситуації, шляхом діагностування їхніх численних проблем, посередництва, прогнозування, інформаційно-консультативної діяльності, прямої педагогічної та психологічної підтримки вразливої сім'ї в різних видах її життєдіяльності та формування здатності самостійно долати труднощі. Вирішення означеної проблеми здійснюється і в межах професійної діяльності соціальних педагогів, зокрема закладів загальної середньої освіти, через організацію та здійснення соціального супроводу вразливих сімей. У визначеному контексті актуальним є ґрунтовний аналіз проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти.

**Аналіз досліджень.** Аналіз наукової літератури засвідчив, що вразливі сім'ї як об'єкт соціальної роботи у своїх працях досліджували О. Безпалько, Т. Бережняк, С. Грицай, В. Гончар, Л. Гуцуляк, Д. Казначеева, О. Караман,

Т. Семигіна, Т. Лях, С. Харченко та ін. У студіях Г. Біличенко, К. Віщукаєвої, О. Водяної, М. Іванченко, А. Капської, З. Кияниці, К. Крутій, Т. Серги розкрито концептуальні засади соціального супроводу. У наукових розвідках Л. Завацької, В. Лютого, Д. Старкова, Ж. Петрочко, І. Трубавіної, Т. Шульги репрезентовано технологічні аспекти організації та здійснення соціального супроводу вразливих сімей, схарактеризовано форми та методи такої роботи. Теоретико-методологічні аспекти підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі висвітлено в працях Р. Вайноли, М. Васильєвої, Н. Єсіної, Н. Кабусь, В. Костіної, О. Карпенко, Л. Міщик, Д. Мазохи, О. Москалюк, Н. Перхайло, О. Пожидаєвої, В. Поліщук, А. Рижанової, І. Романової, Г. Слосанської, С. Сургової, І. Шеплякової та ін.; їхньої підготовки до соціального супроводу вразливих сімей – Т. Алексеєнко, Т. Гольфельд, Т. Шанскової та ін. Однак, питання професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення роботи із соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти в наукових працях у галузі соціальної роботи висвітлені недостатньо.

**Мета статті** – обґрунтувати теоретичні аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти.

**Виклад основного матеріалу.** Професійна освіта полягає в підготовці людини до реального життя в складному та суперечливому світі шляхом надання комплексу спеціальних соціально-значущих знань та умінь, що сприяє формуванню відповідних реальному стану справ професійно-моральних якостей, практичних навичок та здібностей. Саме тому, як зазначає Г. Слосанська, «система професійної освіти поступово змінюється, набуваючи все більшої гнучкості та відкритості» [12, с. 177].

Професійна підготовка є частиною системи професійної освіти фахівців і являє собою процес опанування знаннями, вміннями та навичками, що дають змогу виконувати роботу в певній сфері діяльності. Питання професійної підготовки за спеціальністю 231 «Соціальна робота» в нашій країні

розглядаються в межах досліджень особливостей соціальної роботи. Загалом підготовка спеціалістів у галузі знань «Соціальна робота» (зокрема й практична її складова) орієнтована на майбутню професійну діяльність здобувачів, тобто має не тільки фундаментальний, а і практико-орієнтований характер (проте значно меншою мірою, ніж в інших країнах). Наприклад, «майбутні фахівці у сфері соціальної роботи в Бельгії, Англії, США, Франції проводять на практиці до 65% всього навчального часу» [11, с. 45].

Підготовка майбутнього соціального педагога до соціального супроводу вразливих сімей має бути орієнтована на високий професіоналізм, знаходитися в тісному зв'язку з наукою і практикою.

Основною метою професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей (зокрема й у закладах загальної середньої освіти) є закріплення та вдосконалення професійних знань, умінь та навичок, отриманих у процесі теоретичного навчання, а також формування якостей особистості та інших компетентностей майбутнього фахівця із соціальної роботи, необхідних для виконання професійних функцій на належному рівні.

На основі проведеного теоретичного аналізу наукових джерел [1; 3; 4; 6; 7; 8; 9; 10; 13] виділено такі методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів:

– особистісно орієнтований підхід, використання якого в процесі професійної підготовки передбачає «визнання індивідуальності, самобутності, самоцінності кожного студента, його розвитку не як колективного суб'єкта, а, насамперед, як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктним досвідом» [9; с. 17];

– системний підхід, що передбачає «визначення цілей та завдань професійної підготовки, створення концепції (основних напрямів, стратегії її реалізації, програми та методики) підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності; виокремлення структурних компонентів цієї

системи; встановлення характеру взаємозв'язків між ними; виявлення рівнів та критеріїв оцінки результативності професійної підготовки» [13, с. 203];

– компетентнісний підхід, який, за О. Москалюк, полягає у «розвитку та формуванні у студентів конкретних фахових компетенцій, пов'язаних з майбутньою соціально-педагогічною діяльністю» [6, с. 116-117];

– інтегративний підхід, в основі якого ідея про взаємну інтеграцію теорії та практики професійної підготовки. При цьому, на думку В. Полехіної, «у сучасних умовах використання інтегративного підходу в підготовці фахівців стає головним завданням для підвищення якості професійної освіти» [7, с. 33].

При цьому соціальний супровід (як технологія професійної соціально-педагогічної діяльності) містить у собі, за К. Крутій, «психолого-педагогічну допомогу й підтримку членам сім'ї, передбачає не розв'язання їх проблем, а стимулювання членів родини до самостійного виходу із ситуації сімейного неблагополуччя» [4, с. 70]. Готовність соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти являє собою систему знань, умінь, навичок, установок, мотивів, переконань, інтелектуальних і професійних якостей, орієнтованості на професійну діяльність, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до сімейного неблагополуччя.

Аналіз літератури з проблеми дослідження [1; 2; 3; 5; 8; 12; 14] дозволив виділити структуру готовності соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти, яка складається з наступних компонентів:

1) *когнітивний компонент*, що передбачає наявність у фахівця обсягу професійних знань, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності. Адже високий рівень професійної обізнаності дає змогу фахівцеві адекватно орієнтуватися в сучасній соціально-економічній ситуації, нормативно-правових основах, ефективно планувати вирішення поставлених завдань, розробляти індивідуальні програми соціального супроводу вразливих сімей, виявляти проблему, визначати мету і способи її досягнення, обирати



найдоцільніші форми й методи реалізації індивідуальних програм соціального супроводу, контролювати й оцінювати свою поведінку;

2) *мотиваційно-ціннісний компонент* включає професійно-гуманістичну спрямованість особистості майбутнього соціального педагога, а також систему стійких мотивів, відносин, установок, які забезпечують оптимальний підхід до здійснення професійної діяльності;

3) *особистісний компонент* передбачає сформованість професійно важливих особистісних якостей майбутнього фахівця, необхідних для ефективної роботи із соціального супроводу вразливих сімей. Включає наявність певного креативного потенціалу й механізмів його активізації, що передбачає високий рівень соціальної та професійної активності фахівців у реалізації заходів щодо соціального супроводу і профілактики сімейного неблагополуччя;

4) *діяльнісний компонент* передбачає опанування практичними вміннями та навичками здійснення роботи із соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти (зокрема, щодо діагностики, організації, координації діяльності суб'єктів соціального супроводу).

Сукупність вищезазначених компонентів загалом становить основу професійної готовності фахівців соціальної сфери до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти.

**Висновки та напрями подальших досліджень.** Таким чином, професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі закладу вищої освіти є системою організаційних та педагогічних заходів, спрямованих на формування в майбутніх фахівців професійної спрямованості, а також сукупності знань, умінь та навичок, компетенцій, отриманих у результаті вивчення навчальних дисциплін та проходження різних видів практик, що сприяє формуванню професійної готовності майбутнього фахівця соціальної галузі.

Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти має складну

структуру, що включає, по-перше, формування компонентів готовності фахівців соціальної галузі до роботи з вразливими сім'ями (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, особистісний та діяльнісний); по-друге, компоненти професійної підготовки, як цілеспрямованого освітнього процесу в закладі вищої освіти (суб'єкт, об'єкт (здобувач освіти), мета, завдання, напрями і зміст, форми, методи, технології, етапи, результат).

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти.

#### **Список використаних джерел:**

1. Васильєва М. П., Романова І. А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 13. Т. 2. С.187-190.
2. Капська А. Й., Пеша І. В., Міхеєва О. Ю., Соляник М. Г. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями: навч.-метод. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 328 с.
3. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: монографія. Дрогобич: Коло, 2007. 374 с.
4. Крутій К. Л. Концептуальні засади психолого-педагогічного супроводу: принципи і техніки. *Пріоритетні напрями роботи дошкільної освіти на 2008-2009 навчальний рік: методичний аспект*. 2008. Вип. 7. С. 70-88.
5. Мазоха Д. С., Перхайло Н. А., Пюра О. С. Підготовка майбутніх фахівців соціальної роботи до професійної діяльності: монографія. Міленіум, 2018. 294 с.
6. Москалюк О. І. Компетентнісний потенціал майбутніх соціальних педагогів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2015. Вип. 35. С. 115-118.
7. Полехіна В. М. Інтегративний підхід у підготовці майбутніх соціальних педагогів засобами педагогічного краєзнавства: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2012. 200 с.
8. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2006. 454 с.
9. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.
10. Руденко Ю. Роль особистісно орієнтованого навчання в процесі формування готовності до особистісного самовизначення майбутнього соціального педагога. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 120. С. 286-293.

11. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
12. Слосанська Г. І. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Тернопіль, 2019. 687 с.
13. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 454 с.
14. Шеплякова І. О. Формування деонтологічної культури майбутнього соціального педагога в соціально-виховному середовищі вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2016. 20 с.

**Ткаченко М.А.**

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти  
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

**Девезенко С.В.**

здобувачка другого магістерського рівня вищої освіти  
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

**Пригункова О.О.**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,  
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського

## **ЩОДО ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМАТИЧНІ ПОДІЇ ВІЙНИ, ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ В БЛАГОДІЙНОМУ ФОНДІ «РАДЮ»**

*Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент І. О. Шеплякова*

Харків – прифронтове місто, яке вже більше півтора року відчуває і переживає наслідки воєнного конфлікту. Упродовж усього цього часу в ньому перебувало багато людей і наявною є тенденція до збільшення їхньої кількості (за неофіційною статистикою [2] на початок березня 2023 року кількість населення в місті Харкові складала приблизно 1 мільйон 100 тисяч осіб). Значна кількість з тих, хто наразі проживає в місті, – це внутрішньо переміщені особи (дорослі й діти) (у тому числі й з деокупованих територій), які потребують